

Gedetineerd

Citation for published version (APA):

Spronken, T., & Wolleswinkel, R. (1987). Gedetineerd: extra gepakt? *Nemesis*, 3(5), 346-350.

Document status and date:

Published: 01/01/1987

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

Gedetineerd: extra gepakt?

Bevinden vrouwelijke gedetineerden zich in een slechtere positie dan mannelijke? Door hun relatief geringe aantal verkeren zij in ieder geval in een andere situatie. Krachtens art. 10 Beginselenwet Gevangeniswezen (BG) moeten gevangenen en huizen van bewaring afzonderlijke gestichten zijn. Krachtens lid 2 van hetzelfde artikel kan de minister hierop in bijzondere gevallen een uitzondering maken. Vrouwen vormen blijkbaar zo'n uitzondering, want tot 29 juni 1987 bestond er geen aparte vrouwengevangenis.

De gevangenen

Nederland telt nu vijf penitentiaire inrichtingen voor vrouwen. Twee daarvan zijn recentelijk geopend, te weten de penitentiaire inrichting voor vrouwen (P.I.V.) 'Het Spoor' te Utrecht op 9 juni 1987 en de P.I.V. 'Ter Peel' te Sevenum op 29 juni 1987.

De P.I.V. 'Het Spoor' omvat een Huis

van Bewaring (HvB) met een capaciteit van vierenzeventig plaatsen en zes plaatsen voor een zogenaamde penitentiair open inrichting (P.O.I.). Kenmerkend voor een P.O.I. of open gevangenis is, dat men van daaruit buiten de inrichting kan gaan werken en dat men ruime faciliteiten heeft ten aanzien van bijvoorbeeld weekendverloven.

De P.I.V. 'Ter Peel' is bedoeld voor de detentie van de zogenaamde zelfmeldsters: vrouwen die nog een straf moeten uitzitten en niet (meer) voorlopig gehecht zijn. 'Ter Peel' moet uiteindelijk een capaciteit van tweeenzeventig plaatsen krijgen.

De overige inrichtingen bevinden zich in Amsterdam, P.I.V. 'De Singel', huis van bewaring en gevangenis voor lang- en kort gestraften met een capaciteit van vijftientig plaatsen; Groningen: huis van bewaring en gevangenis met tien plaatsen en Maastricht: huis van bewaring en gevangenis met in totaal zesendertig plaatsen.

'De Singel', de vrouwentoren van het Bijlmerbajescomplex, heeft zes paviljoens,

welke onderling in regime verschillen. Paviljoen 1 is bestemd voor vrouwen in voorlopige hechtenis; paviljoen 2 en 3 voor langgestrafte vrouwen die in een beperkt regime moeten verblijven, voor vrouwen met een korte vrijheidsstraf en voor voorlopig gehechte vrouwen; paviljoen 4 en 5 voor langgestrafte vrouwen die in algehele gemeenschap verblijven en paviljoen 6 dient als inkomstpaviljoen, voornamelijk voor vrouwen die in de eerste fase van de voorlopige hechtenis zitten. Verder kunnen in Amsterdam nog vijf vrouwen worden ondergebracht in een P.O.I., welke zich vlak onder het dakpaviljoen van de vrouwentoren bevindt.

In totaal zijn er dus vier huizen van bewaring die tevens gevangenis zijn en is er sinds kort maar één inrichting die uitsluitend als gevangenis fungeert. Ter vergelijking: voor mannen zijn er zesentwintig huizen van bewaring en eenentwintig gevangenissen, verspreid over het gehele land. Uiteraard komt dit door het verschil in het aantal mannen en vrouwen dat een gevangenisstraf moet ondergaan. Op 1 juli 1987 was de onderverdeling in bezetting als volgt:

open gevangenis	131 mannen	11 vrouwen
half open	1004 mannen	42 vrouwen
HvB	3318 mannen	130 vrouwen
gesloten	978 mannen	43 vrouwen

Bij mannen is de differentiatie tussen de gevangenissen ook nog eens nader uitgewerkt in de artt. 16 tot en met 20 BG, naar leeftijd, kortgestraft, langgestraft et cetera, in die zin dat hiervoor aparte inrichtingen worden aangewezen.

Bij vrouwen wordt de differentiatie voornamelijk binnen de inrichting geregeld op basis van art. 25 Gevangenismaatregel (GM) juncto art. 23 Huishoudelijk Reglement (HR) (indeling in groepen door de directie) en circulaires van de minister (vergelijk cir. 18 mei 1981, nr. 331/381 PI 1981 nr. 32; cir. 4 februari 1985 nr. 1217/384, PI 1985 nr. 18; cir. 9 december 1985, nr. 1029/385, PI 1986 nr. 8.)

De rechtspositie

De minister stelt per inrichting een HR vast waarin regels zijn opgenomen die zijn toegespitst op de aard en de duur van de gevangenisstraf en op de persoonlijkheid van de daar te plaatsen gedetineerden. Nu deze differentiatie bij vrouwen meestal binnen de inrichting plaatsvindt heeft dit tot gevolg dat het regime waarin een vrouwelijke gedetineerde verblijft, voor een groot deel wordt bepaald door de directie van één inrichting. Mede door dit verschil lijkt voor de rechtspositie van mannen de plek van detentie eerder bepalend te zijn (zie noot Vegter, PI 1985, nr. 7), terwijl bij vrouwen de persoonlijke status en de praktische mogelijkheden in de actuele situatie zwaarder wegen. Dit kan voor vrouwen gunstig uitpakken.

Zo besliste de Beroepscommissie naar aanleiding van een klacht van een langgestrafte vrouw, die wegens plaatsgebrek op de paviljoens 4 en 5 van 'De Singel' op paviljoen 1 was geplaatst, dat zij ook daar recht had op bezoek zonder toezicht, en op het opnemen van een arbeidsvrije dag: '(...) nu blijkt eerder genoemde circulaire (betreffende bezoek zonder toezicht, schr.) de kennelijke bedoeling is geweest deze rechten toe te kennen aan alle langgestraften die in een gevangenis gedetineerd zijn en de P.I.V. "De Singel" naast de kwalificaties huis van bewaring en rijkswerkinrichting ook — in haar geheel — de kwalificatie gevangenis draagt (...)', '(...) dit klemmt temeer nu voor die P.I.V. één vertrek voor bezoek zonder toezicht is ingericht, een dergelijk bezoek twee uur pleegt te duren, er alleen bij aanvang en einde personeelstoezicht voor nodig is, de maandelijkse capaciteit (...) op zeventig bezoeken te stellen is, een dergelijk bezoek eens per maand pleegt te worden toegestaan en het aantal langgestrafte vrouwen in de P.I.V. nog lang geen zeventig bedraagt.' (Beroepscommissie 26 oktober 1984, SG-A 96/84, PI 1985 nr. 7.) Anders verliep het kort geding tegen de Staat inzake de loonregeling langgestrafte gedetineerden (Hof Den Haag 31 oktober

1985, PI 1986 nr. 46; Taru Spronken, Nemesi 1987 nr. 3, pag. 148 e.v.). Een langgestrafte vrouw, geplaatst in Maastricht, wilde dat de loonregeling langgestraften ook op haar in Maastricht zou worden toegepast. Het Hof overwoog: 'Grond voor die toepassing (in de P.I.V. "De Singel", schr.) is dat deze gevangenis volgens de staat in feite de gevangenis voor langgestrafte vrouwen is.'

'Onjuistheid van die stelling kan echter nog niet leiden tot vernietiging van het voormelde vonnis, mede in aanmerking genomen dat door appellante niet, althans onvoldoende is weersproken dat langgestrafte vrouwen in beginsel worden geplaatst in "De Singel" en wegens plaatsgebrek ook wel in de vrouwenafdeling van Maastricht worden opgenomen.'

'(...) mede in aanmerking genomen de mededeling van de Staatssecretaris van Justitie (...) dat uitbreiding van de litigieuze loonregeling naar Maastricht om financiële redenen niet uitvoerbaar is en daarvoor voorts bezwaren van praktische aard gelden.'

In een beklagzaak omtrent de overplaatsing van de P.O.I. van 'De Singel' naar een gesloten afdeling (Beroepscommissie 10 juli 1986, PI 1986 nr. 99), signaleert Vegter in de noot nog een verschil in rechtspositie tussen vrouwelijke en mannelijke gedetineerden, dat ook te maken heeft met het feit dat zowel de P.O.I. als de P.I.V. onder de beheersstructuur van de vrouwentoren vallen. Dit heeft tot gevolg dat beklag van vrouwen tegen overplaatsing onder de normale beklagregeling ex art. 51 BG valt, terwijl mannen met betrekking tot overplaatsing uitsluitend via de daartoe speciaal ontworpen beroepsprocedure ex art. 123 GM kunnen klagen omdat bij hen sprake is van een overplaatsing in de zin van art. 116 e.v. GM. In deze laatste procedure is slechts beroep op één instantie, de Beroepscommissie overplaatsing uit de Centrale Raad van Advies voor het Gevangeniswezen, mogelijk. Deze procedure is ook met minder rechtswaARBorgen omkleed (de betrokkene wordt niet gehoord, de proce-

dure verloopt schriftelijk en in rechtsbijstand is niet voorzien hoewel het Bureau voor Rechtshulp op verzoek wel een advocaat toevoegt).

Het feit dat er meer — en ook meer gedifferentieerde — inrichtingen voor mannen zijn heeft echter meer dan strikt formele consequenties. Door het grotere aantal inrichtingen voor mannen en hun onderlinge diversiteit zijn de keuze- en plaatsingsmogelijkheden voor mannen veel groter. Zelfs tussen dezelfde soort inrichtingen kan een enorm verschil in sfeer en leefklimaat zijn, doordat er een verschillende directie zit, andere bewaarders zijn en dergelijke. Daar komt nog bij dat overplaatsing van een man naar een andere inrichting ook een regimeverandering met zich meebrengt doordat in een andere inrichting andere regels gelden waar niet zomaar van afgeweken kan worden. Als een vrouw binnen de P.I.V. wordt overgeplaatst hoeft zij in principe niet dezelfde faciliteiten te krijgen als haar paviljoensgenoten. De directie kan hier zonder veel problemen van afwijken. Het betreft dan immers een overplaatsing binnen de inrichting.

Naast de differentiatie in gevangnissen voor mannen zoals deze in de BG wordt geregeld, kunnen mannen ernstige psychische problemen hebben, voor crisisinterventie worden opgenomen in de zogenaamde FOBA-toren (Forensische Observatie en Begeleidingsafdeling) in Amsterdam. Voor vrouwen die doordraaien is die mogelijkheid er niet. Ook het Penitentiair Selectie Centrum (P.S.C.), waar selectieadviezen worden gegeven omtrent plaatsing van veelal langgestrafte gedetineerden en 'moeilijke gevallen', is niet toegankelijk voor vrouwen. Het P.S.C. heeft daarnaast een therapie-afdeling voor gedetineerden die om psychische redenen niet langer in een gewone gevangenis geplaatst kunnen worden en waar gedetineerden permanent kunnen worden opgenomen. Ook hier zijn geen plaatsen voor vrouwen. Alleen via het Pieter Baan Centrum te Utrecht kan — tijdelijk — een observatie plaatsvinden waarna de pro-

bleemgevallen veelal via art. 47 of 120 GM de psychiatrie worden ingesluisd.

De enige expliciet voor vrouwen (moeders!) geschreven regel is art. 31 GM betreffende het verblijf in de inrichting van het kind dat de zorg van de moeder niet kan ontberen.

Eind maart 1987 diende een in Scheveningen gedetineerde man, zich beroepend op het recht op gelijke behandeling, een verzoek in om op grond van dit artikel in staat gesteld te worden voor zijn dochtertje te zorgen (VN 30 mei 1987). Half mei werd het verzoek afgewezen omdat 'aard en karakter van een gevangenis zich niet lenen voor de opvoeding van jonge kinderen'. Deze opmerking doet het ergste vrezende voor de kinderen die nu in de gevangenis geboren worden of daar bij hun moeder verblijven omdat zij niet van haar kunnen worden gescheiden. Het lijkt hoog tijd dat aan het betreffende art. 31 GM via concrete voorzieningen een positieve inhoud wordt gegeven.

De verschillen

Bij mannen lijkt de selectieprocedure door de hierboven genoemde mogelijkheden zorgvuldiger te zijn dan bij vrouwen. Bij vrouwen drukken pragmatische overwegingen ('waar is plaats?') een groot stempel op de beslissing waar de detentie ten uitvoer wordt gelegd. Bovendien moeten vrouwen die niet voorlopig gehecht zijn schandalig lang op de tenuitvoerlegging van hun straf wachten. Van de Pol spreekt in PI 1986 nr. 2 over achthonderd wachtenden waarvan een groot deel waarschijnlijk ergens na het jaar 2000 een oproep krijgt. Hij heeft overigens wel wat aardige suggesties voor de oplossing van het probleem zoals het gratiëren van alle zelfmeldsters en het maken van een waarlijk open inrichting in een Amsterdamse villa. Hij concludeert dat jarenlang het geringe aandeel van vrouwen in de (geregistreerde) criminaliteit een kwantitatieve achterstandspositie van hen in het gevangeniswezen heeft gerechtvaardigd en dat het nu zaak is om te voorkomen dat deze

achterstand ook kwalitatief van aard wordt doordat in de huidige race om de capaciteit de vrouwen in een beslissende achtergestelde positie worden geplaatst. Mede gezien de beperkte uitbreiding van de capaciteit voor zelfmeldsters met ten hoogste tweeënveertig plaatsen in 'Ter Peel' lijkt het erop dat deze kwalitatieve achterstand er al is. Ten aanzien van de strikt formele rechtspositie kan — op grond van de zeer beperkte casuïstiek — voorlopig geconcludeerd worden dat deze voor vrouwen als gevolg van de beperkte differentiatie in voorzieningen niet slechter hoeft te zijn dan voor mannen. In de feitelijke situatie kan wel een aantal nadelen worden geconstateerd die het gevolg zijn van een beperkte spreiding van de voorzieningen, zoals de omstandigheid dat langgestrafte vrouwen vaak hun tijd moeten uitzitten in dezelfde inrichting, het gebrek aan keuzemogelijkheden en aan mogelijkheden voor crisisinterventie.

Oplossing(?)

Omtrent de inhoud van de voorzieningen voor vrouwen en de nadelen van de beperkte spreiding ervan zal nog veel onderzocht moeten worden. Vaak zullen regelingen en faciliteiten afgeleid zijn van voor mannen geldende regels (huishoudelijke reglementen worden automatisch van toepassing verklaard op vrouwen zoals in Maastricht, Groningen en Utrecht). Als er al rekening gehouden wordt met de specifieke achtergrond van vrouwen, de door hen gepleegde delicten, het gevaar van hen voor de maatschappij etcetera, dan zal er vaak uitgegaan worden van activiteiten die passen binnen de traditionele maatschappelijke rol. Misschien dat men in de pas geopende gevangenis in Sevenum vorm kan geven aan een aantal aangedragen ideeën, zoals het voorzien in opleidingen waarvoor nog een arbeidsmarkt is (bijvoorbeeld in de grafische sector) en het leren van technische vaardigheden, naast de standaardcursussen schoonheidsspecialiste en typen. De solidariteitsgroep vrouwelijke gevangenen

pleit voor één aparte vrouwengevangenis. (*Vrouwen in de bajes*, Amsterdam, 1983 pag. 100-103.)

Ons lijkt het gevaar van één vrouwengevangenis, dat de afhankelijkheid van één instituut met een eigen klimaat te groot is, met name voor langgestrafte vrouwen. Het wekt verbazing dat tot nu toe in geen enkel voorstel de eis van art. 7 lid 3 BG, namelijk dat mannen en vrouwen gescheiden gedetineerd moeten worden, ter discussie is gesteld. Geïntegreerde gevangenen zouden zowel uit het oogpunt van

differentiatie als uit het oogpunt van de capaciteitsproblematiek op zijn minst het overwegen waard zijn. Experimenten hiermee zijn onder meer gedaan in de Verenigde Staten (zie C. Feinman, *Women in the criminal justice system*, New York 1986, pag. 70-71), en geven wellicht aanleiding tot serieuze overweging van deze mogelijkheid.

Taru Spronken
Ria Wolleswinkel